

RZEZANIE (78) *sb n*

rzezanie (72), **rzazanie** (5), **rzeżanie** (1); rzazanie *BartBydż, ModrzBaz*; rzezanie : rzazanie : rzeżanie *FalZioł* (31:1:1), *SienLek* (1:1), *BudBib* (2:1).

Pierwsze e oraz oba a jasne, końcowe e pochylone.

sg *N* rzezanié, rzazanié (19); -é (4), -(e) (15). ◇ *G* rzezaniã (11). ◇ *D* rzezaniu (7). ◇ *A* rzezanié (26); -é (2), -(e) (24). ◇ *I* rzezaniém (10), rzezanim (1); -ém : -im *WyprKr* (3:1); ~ -ém (1), -(e)m (9). ◇ *L* rzezaniu (2). ◇ *pl* *A* rzezaniã (2).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI (trzy z niżej notowanych przykładów) – XVII w.

I. Rzeczownik od „rzezać” (20) :

1. Cięcie, odcinanie; scissio *Calep, Cn; sectio Cn* (10) : Scalper, Nóż do rzeżania/ łtrugałdny [*lege*: strugałdny] nóż/ łtrug. *Mącz* 370b, 359a; Bo gdzie Bog rofkázuie Awrahámowi/ obrzezowác te to napłетки/ á iákoż ie názwać obrzełkami/ gdyż ielzcze nie były obrzázáne? Bo łłowo Hywreyłkie Arla/ tákże Greckie Akrowiłtia/ y Láciniłkie praeputum/ nie od rzázania imię máiã/ przeto y náłze ma łię Etymologiã/ z ktorymkolwiek ięzykiem z tych trzech zgádzác. *BudBib* b4; *ModrzBaz* 2; *Calep* 954a.

Wyrażenia: [»rzazanie drew (a. drzewa)« [*szyk zmienny*]: Piela zielazna do drew rzazania. *InwMieszcz* 1567 nr 137, 1558 nr 83; traczowi od rzazania drzewa do browaru [...] 6 metr. *InwBiskWłocł* 1582/306.]

»rzezanie sieczki« (2): Rzeżanie sieczki bydłu/ wymiárem á rzádnie/ y koleiã *GostGosp* 88, 88; [Od rzezania sieczki dla koni gr 4 *GębMemor* 192, 185].

a. Przeprowadzanie zabiegu chirurgicznego (3) : Bo y Doktorowie częłtokroć rzeżaniem á paleniem chorym pomagáią. *RejPosWstaw* 44v.

rzazanie kogo (1): Rzázanié człowieká/ łnu iáko y obudzenia potrzebuie *SienLek* T[tt].

W połączeniu szeregowym (1): które to guzy álbo wóle/ iáko łã do vléczenia trudné/ włzyłcy wiedzą: że áni palenié/ áni rzeżanié/ áni máściámi miękczącými rołpádzánié/ pomóc iem co może *Oczko* 23.

[Przen:

W połączeniu szeregowym: A gdzieby ná tákowe pierwłze diłcurłfy máłó dbáli tákowi łwowlonicy/ tedy nielza iedno łię wćiec do łrółższego lekárłtwá/ á tu iuż łnadź będzie potrzebá rzeżania/ siekánia/ y palenia. *WerReguła* 137.]

2. Rzeźbienie; sculptura *Mącz, Calep, Cn; caelatura Cn* (8) : Sculptura, Rzeżanie/ wydłubánie/ wciolánié. *Mącz* 376b, 345b, 370b; *Calep* 950a.

rzezanie w czym (1): Godzienbył łławnodawnych miłtrżów máłowania Y ręká Mentorowá w mołiádu rzeżania. *KochPropKKoch* 3.

W połączeniu szeregowym (1): statuaría ars, Nauká ciolánia/ rzeżania/ kowánia/ lánia łłupów y obrázów. *Mącz* 412c.

Wyrażenia: »rzezanie kamienia« (1): y nápełnił go [*Beselela*] duchem Bołkim/ mádrołciã y rozumem y wmięłnołciã/ y włłelkim dowćipem ku wymyłłeniu y łpráwieniu robot/ ná Złócié/ Srebrze/ Miedzi/ y w rzeżaniu kámieniá [*sculpendisque lapidibus*]/ y w roboćcie ciełielłkiey. *Leop Ex* 35/33.

»rzezanie obrazow« (2): *Mącz* 412c; Statuarius – Do rzezanią obrazow przinależąci. *Calep* 1003b.
Szereg: »malowanie i rzezanie« (1): *KochPropKKoch* 3 cf *rzezanie w czym*.

3. *Zabijanie za pomocą ostrego narzędzia, zarzynanie [czego (żywotne) (2)] (2)*: *Moiżefz/ opifuiąc niewołą [!] onę Eiptfką cieiefną [...]* bóráná rzezánie/ krwią iego podwoiow mázánie y iedzenie też bóráná onego Páfzchy/ [...] zóráz znáczył y opifał [*rzeczy*] duchowne *CzechEp* 366.

Wyrażenie: »rzezanie ofiar« (1): *Secespita*, *Przinořzka* álbo nóz do rzezánia ofiar/ słoniową koscią obłožony. *Mącz* 377a.

II. Przedmiot lub stan powstały w wyniku rzezania (58) :

1. *Ozdobne nacięcie szaty (6)* : Do niei [*szaty*] rekawi s fereti Hispanłkiemy ktorich ieft 49 A miedzi fereti rzezanie gełte *WyprKr* 62; Szata *Opadla*, czarne⁸⁰ *Axamitu* niełtrizone⁸⁰. wzorzifła w *Carpiową Lufkę*. V niei rekawi z rzezaniem drobnim. *WyprKr* 65v, 60, 62v, 66.

[*rzezanie czego*: *Przetoż* zbytnie(g)o bramowania/ y szat rzezania poprzeřtańmy *Senatulus* 1004.]

W połączeniu szeregowym (1): *Mogłbychci* ya też przypomnyec wáfse y wáfłych żon łańcuchy/ bramy/ rzezánye/ łńurkowánye/ pirze/ durkowánye/ hářftowánye/ gry/ pły/ y ine łtroye/ márności/ y vtráty *KromRozm I B*.

W charakterystycznych połączeniach: *rzezanie drobne (3)*, *gęste, wielkie*; *rzezanie szat*.

2. *Rzeźbiona figura; ornament płaskorzeźbiony; sculptile PolAnt, Vulg; caelatura Vulg, Cn; retiaculum, sculptura Vulg; pictura PolAnt (8)* : Pięc łokci wyłokość iego [*kołła na umywanie*]/ á obręcz ná trzydzieřci łokci opáfowála ie w koło. A rzezánie pod kráiem obchodziło ie/ dzieřfiácią łokci obtaczáiąc on koćiel *Leop* 3.Reg 7/24; A ná tárćicach cedrowych ktorymi był dom obit we wnątrř/ było rzezánie ná křztałth Iábłek leřnych á kwiatow rozmáitych *BibRadz* 3.Reg 6/18.

rzezanie czego [= co przedstawiajće] (2): [*Hiram*] Vczyńił też Morze (álbo koćiel ná vmywánie) lane/ [...] Dwa rzedy rzezánia rozmáitych *Hiftoryi* ná nim były wylane. *Leop* 3.Reg 7/24; *BudBib Deut* 4/23; [*TomZbrudzBrul Ex* 20/4].

W połączeniach szeregowych (3): *Páweł S.* [...]: mówił *Atenienóm*: *Naród* gdy *Boży* ieftełmy/ nie mniémaymy *złotem/ śrębrem/ kámieniem drogim/ rzezániełm/ y wynáláfkem* ludzkim nieiáko wypodobnić *páná Bogá*. *BiałKat* 46v; *BudBib Deut* 4/16; W tych wřzyřtkich kořciołach/ káplicách/ *Bráctwách/ Congregáciách* [...] nic inřzego nie widzićc áni łłyřzec/ iedno vřtáwicřne vprzeyme *prořby/ modlitwy/* [...] *Proroctwá* řwiętych *ludzi/ porażki/ zwycięřtwá/ Korony/ przez kazánia/ rzezánia/ málowánia/ przez řzáty/ obrázy/ rozmáite řpořoby/ y ceremonije znáçzone y przekładáne* *ReszHoz* 116.

[*Zwrot*: »ryc rzezanie«: *Pořliż* mi thedy cřłowieká rozumnego [...]/ y ktorzyby vmiál ryc rozlicřne rzezánia [*et qui sciat sculperre coelaturas*] *Leop* 2.Par 2/7 (*Linde*).]

Wyrażenie: »rzezanie ozdobne [z czym]« (1): Ná óřmnařcie łokci ieden łłup był wyłoki: y *Kápitell* miedziány ná nim wyłoki ná trzy łokcie: y rzezánie ozdobne z řiárniřtemi iábłki ná kápitelu łłupowym [*et retiaculum, et malogranata super capitellum columnae*] tho wřřyřthko miedziane *Leop* 4.Reg 25/17.

Szereg: »rzezanie, podobieństwo« (1): Ofrzegayćiefz fię łobie ábyście nie zapomnieli przymierza Iehowy Boga wálzego [...] y nieuczynilibyście łobie rzezánia/ podobieńftwá wśelkiego [*sculptile, similitudinem omnis rei*]/ ktoregóc zákazał Iehowá Bog twoy. *BudBib Deut 4/23*.

3. *Kłucie, kłujący ból* (zwłazcza przy oddawaniu moczu); *stranguria Murm, BartBydg, Mącz, Cn; dysuria, vermina Mącz (44)* : Stranguria, stringiria, strangiria, nyesczanka, constrictio urinae, difficultas urinandi, cum guttatum mingitur, rzazanye, in virga *BartBydg 151*; Toż lekarstwo oddala rzezanie ktore miewaią przy pułczaniu vriny *FalZioł I 3b*; [*rzezucha wodna*] ciężkie pułczanie wody ktore bywa z rzezaniem/ po trofzce á częfto: zálthanawia *FalZioł I 90d, I 2d, 50d, 69d, 76c, 91b (14)*; Stranguria, difficultas urinae quando guttatum micturiunt, Latine substillum, Ból gdy kto wody nie może pułzczać/ rzezánie. *Mącz 420b; SienLek 105*; Przeto tákowégo picia/ wzywác fye godzi/ [...] kiedy pierśi phlegmá zálęże/ [...] kiedy kiłzki/ koliká/ álbo nérki/ kámién/ rzezánie/ vryny záuściągnienié/ popada *Oczko 22v, 23v*.

rzezanie czego [= *co doznaje rzezania*] (1): V Brándule woły/ które fwégo czáfu krwią mokrzyły/ á chorobę tę iakoby przyrzutną wśyftki w tám tym kráiu miály/ nápiwłzy fye/ á tak ozdrowiawłzy/ ludźiem którzy krwią plwánie/ nérek rzezánie/ ból kámienny/ y infze támtędy fluxy ciérpieli/ lub w nérkách/ lub w pęchérzu/ wodę zálęciły. *Oczko 11v*.

rzezanie czego [= *przez co spowodowane*] (8): Vrina wieprzowa ciepło wypita/ rzezanie kamienia oddala. *FalZioł IV 3d*. Cf »rzezanie moczu«.

rzezanie przy czym (2): [*grzyby w żółdku*] w kwałną flegmę á w grubą fię obracaią, dla ktorey rzezanie przii pułczaniu vryny przychodzi *FalZioł I 56c, II 18a*.

rzezanie w czym [= *podczas czego*] (2): Naprzeciwkho Scijaticze to ieft denney niemoczy y naprzeciwno rzezaniu w pułczaniu vriny [*wódka kosaćcowego korzenia*] ieft pomoczna ku picciu. *FalZioł II 6d, II 8c*.

rzezanie gdzie (7): Stranguria significat difficultatem urinae maximum cruciatum inducens. Dye harmwindt Rzezánye wkorzenyu mocz połczyą [!] [pułzcziąc *Murm 1533 75*]. *Murm 75*; ieft wzyteczne takie pułczanie krwi na rozmagite niemoczy oczne, Iako na bolenie ciężkie/ naprzeciw zachodzeniu cmą y bielmem/ y naprzeciw czyrwonófciam y rzezaniu pod powiakami [!]. *FalZioł V 58, ++2f*; Dysuria, Latine Stranguria, Niemoc gdy kto nie może wody pułzczać/ Rzezánie w kroku. *Mącz 98c*; Vermina, Gryzienie/ rzezánie w żywocie. *Mącz 485a, 485a*; Cardiogmus – Rzezanie w brzuchu. *Calep 165a*.

Wyrażenie: »rzezanie moczu, uryny« (6:1): Też nafienie te⁸⁰ ziela [...] z winem ciepło wypite rzezanie vryny y fciatikę odpádzá *FalZioł I 61b*; [*trawowa wódka*] Rzezanie moczu y boleć w członku/ żółtą niemocz też leczy. *FalZioł II 12c, ++3e, ++4a, II 4a, 7c, 9c*; [*SienHerb 377b (Linde s.v. rzezak)*].

Szeregi: »boleść (a. bolenie) a (i) rzezanie« (3): Sok kminu [...] ieft dobry tym ktorzi czirpią kámién wnerkach/ y tym ktorzy zboleścią/ á z rzezaniem wodę pułczaią *FalZioł I 7a, I 73c, V 2*.

»rzezanie i darcie« (2): [*ziele psilium*] rzezanie y darcie wnétrzne ktore bywa w ielithach gładząc y odwilżaiąc zdrapanie ich/ wydymanie krom ftolcza [...] oddala przywodząc lekko ftolecz. *FalZioł I 111d, ++2f*.

»stranguryja to jest rzezanie« (1): Ty kołaczkki [*trociszki*] barzo łą dobre przeciw Strangurijey/ tho ieft przeciw rzezaniu/ ktore bywa przy pułzczaniu moczu. *FalZioł* V 99.

Synonimy: **I.2.** *ciosanie, dłubanie, rycie*; **3.** *siekanie*; **II.2.** *figura, obraz, rycie, rycina, rycizna, rysowanie, wizerunk*; **3.** *darcie, gryzienie, kłocie, kolika*.

Cf **[RZEZACZKA], RZEZAĆ, RZEZAK, RZEZAWICA, RZEZAWKA, RZEŻ, [RZEŻANEK]**

MN